

ОСНОВНІ ТЕНДЕНЦІЇ ПРОЦЕСУ ВСТУПУ ОБДАРОВАНИХ СТУДЕНТІВ ДО ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ США

У статті розглядаються основні тенденції процесу вступу обдарованих студентів до вищих навчальних закладів Сполучених Штатів Америки, висвітлюється американський досвід підготовки обдарованих старшокласників до вибору навчального закладу, робиться спроба виділити основні вимоги до вступу обдарованих особистостей до університетів США, описуються основні програми раннього вступу обдарованих студентів до вищого навчального закладу США, аналізуються умови використання передового закордонного педагогічного досвіду в Україні.

Ключові слова: обдарованість, обдарований студент, вищий навчальний заклад, програми раннього вступу обдарованих студентів.

В статье рассматриваются основные тенденции процесса поступления одаренных студентов в высшие учебные заведения Соединенных Штатов Америки, освещается американский опыт подготовки одаренных старшеклассников к выбору учебного заведения, делается попытка выделить основные требования к поступлению одаренных личностей в университеты США, описываются основные программы раннего поступления одаренных студентов в высшее учебное заведение США, анализируется возможность использования передового зарубежного педагогического опыта в Украине.

Ключевые слова: одаренность, одаренный студент, высшее учебное заведение, программы раннего поступления для одаренных студентов.

In the article the main tendencies of the admission process of the gifted students in the Higher Educational Establishments of the USA are considered, American experience of high school students training for choosing a college is interpreted, attempt of pointing out the main demands to the gifted applicants to the US Universities is made, the main early admission programs for gifted students to the US institutions of higher education are determined, the possibility of putting to use of the foreign progressive pedagogical experience in Ukraine is analyzed.

Key words: giftedness, gifted student, institutions of higher education, early admission programs for gifted students.

Актуальність проблеми. Сучасний стан розвитку вищої освіти в Україні характеризується тенденціями реформування та адаптації вітчизняної системи до вимог Європейського освітнього простору. Це, насамперед, стосується пристосування нормативної бази до сучасних потреб економіки та інноваційного розвитку країни, визначення чіткого переліку освітньо-кваліфікаційних рівнів і напрямів підготовки, встановлення чіткого переліку документації, що необхідна для вступу до ВНЗ, та порядку подання і розгляду заяви вступника.

Процес вибору навчального закладу та вступ до нього є складним для будь-якої молодшої людини через невпевненість у визначенні мети майбутнього професійного життя протягом останніх двох років навчання у школі. Для обдарованої особистості цей процес є ще більш важким через особливості її психологічного розвитку та потреби у більшій кількості часу на прийняття рішення. Саме тому досвід Сполучених Штатів Америки у організації процесу визначення кар'єрного майбутнього та процедур вступу для обдарованих випускників шкіл може стати корисним для вітчизняної системи освіти.

Аналіз останніх досліджень. Можливості обдарованої особистості, саме явище обдарованості, проблеми, викликані наявністю певного обдарування, психологічні особливості обдарованої особистості досліджували впродовж ХХ століття вчені, педагоги, психологи провідних країн світу: Б. Блум, Д. Векслер, Дж. Гілфорд, Дж. Рензулі, Дж. Равен, С. Піс, Л. Сміт, Л. Терман, П. Торренс, Ф. Уільямс (США); А. Біне, Р. Мейлі (Франція); К. Хеллер, В. Штерн (Німеччина); Ю. Бабаєва, С. Дерябо, В. Лебедева, Н. Лейтес, О. Матюшкін, В. Орлов, В. Панов, Б. Теплов, М. Холодна, В. Шадріков, В. Юркевич,

Є. Яковлева, Д. Богоявленська (Російська Федерація); О. Антонова, В. Моляко, О. Музика, О. Кульчицька (Україна).

Формулювання цілей статті. Метою дослідження є розглянути основні тенденції процесу вступу обдарованих студентів до вищих навчальних закладів Сполучених Штатів Америки, визначити особливості вступної кампанії для обдарованої особистості у США.

Для досягнення мети необхідно вирішити наступні завдання: проаналізувати сучасний стан розробки проблеми процесу вступу обдарованої людини до вищої школи США; провести критичний аналіз тенденцій у розробці форм та методів підтримки при вступі до ВНЗ, виявити найбільш значущі процедури вступу для обдарованих студентів у ВНЗ США, які можуть бути використані в Україні за умови їх критичного осмислення.

Виклад основного матеріалу. У Сполучених Штатах Америки немає загальнонаціональної системи вищої освіти через відсутність навчальних закладів (окрім воєнних академій), які підпорядковуються федеральному уряду. Однак влада забезпечує керівництво і фінансування федеральних освітніх програм, в яких беруть участь як муніципальні, так і приватні навчальні заклади, а Міністерство освіти США здійснює нагляд за реалізацією таких програм.

Вищі навчальні заклади США, до яких потенційно можуть вступити обдаровані старшокласники, можна умовно поділити на: 1) дворічні, так звані місцеві або громадські коледжі (community colleges), навчання в яких фінансується місцевою владою і розраховано на задоволення місцевих потреб у фахівцях середньої кваліфікації. Для вступу потрібен атестат про закінчення середньої школи, а по закінченню присвоюється ступінь молодшого спеціаліста (associate degree). Програми навчання є різноманітними, але ставлять перед собою одну з п'яти цілей: підготовка до коледжу вищого ступеня, отримання практичної спеціальності, загальна освіта, заповнення прогалів середньої освіти (remedial, compensatory, and developmental education) і підготовка фахівців для місцевих общинних потреб (іноді за замовленням великих місцевих компаній). Перевага таких коледжів – у відносно невисокій платі за навчання і в тому, що до них легше вступити; 2) чотирирічні коледжі, в яких викладаються споріднені дисципліни, та випускникам яких присвоюється кваліфікаційний рівень бакалавра гуманітарних наук (Bachelor of Arts) або природничих наук (Bachelor of Science); 3) університети, до складу яких входить велика кількість коледжів, аспірантур, що спеціалізуються на різних галузях знань, одна або декілька «професійних шкіл» (наприклад, юридична або медична школи) і один або кілька науково-дослідних центрів, які здійснюють реалізацію програм підготовки як бакалаврів, магістрів, так і аспірантів [1].

Послідовний програмний процес планування вступу до коледжу забезпечує студентів можливістю отримати інформацію від консультантів, інших дорослих та однолітків, які розуміють потреби обдарованих студентів, вислухають їх уважно, зможуть пояснити, уточнити їх досвід у навчанні та обговорити їх відношення до зміни самооцінки. До таких програм повинні бути залучені студенти, які були ідентифіковані як обдаровані (зазвичай за допомогою IQ-тестів), але можуть бути не зовсім успішними академічно. Студенти можуть дізнатися про себе та широке різноманіття можливостей у виборі кар'єри. Планування вступу до коледжу для обдарованих студентів має забезпечуватися детальною інформацією та починатися ще у сьомому класі середньої школи.

Протягом сьомого та восьмого класів школи, починаючи реалізацію плану вступу до коледжу або університету, особливу увагу приділяють самоаналізу, управлінню часом, навичкам навчання та профорієнтації обдарованих школярів. Розробляється 4- або 6-річний план та розвиваються навички прийняття рішень. У цей період обдаровану молодь заохочують до участі у регіональних програмах пошуку талантів та забезпечують інформацією про вступні випробування: Тест Шкільних Здібностей (the Scholastic Aptitude Test (SAT)) та/або Тест Американського Коледжу (the American College Test (ACT)). Планування вивчення ускладнених курсів часто починається у восьмому класі, особливо у випадку таких дисциплін як математика, мови та природничі науки. У випадку, якщо багато учнів не можуть розпочати вивчення ускладнених курсів у послідовності, пропонується програма їх проходження улітку або дистанційно, що фінансується регіональними центрами пошуку талантів.

Протягом дев'ятого і десятого класів заходи з консультування продовжують допомагати старшокласникам прояснити їх інтелектуальні, соціальні та емоційні переживання, створювати відчуття ідентичності та спрямовувати їх у певне русло, визначати короткострокові та довгострокові цілі. До 10-го класу, обдаровані починають усвідомлювати, як їх академічні предмети, цінності, інтереси та цілі пов'язані з майбутньою кар'єрою. Вони також дізнаються, що деякі інтереси і таланти розвиваються у художні або наукові погляди, у той час як інші переходять лише у хоббі.

У одинадцятому і дванадцятому класах заходи керівництва включають в себе організацію взаємодії та стажування у наставника. На групових семінарах школярі мають можливість дізнатися, як зробити вибір ВНЗ, хто залучений у процес прийому, як оцінюють кандидатів, і які вони мають з того, що вимагає коледж. Вони дізнаються про процес подачі заяви і як представити себе так, щоб навчальний заклад сприйняв їх як достойну кандидатуру. Батьки обдарованих старшокласників мають можливість підтримати ефективність програми керівництва, беручи участь в шкільних центрах з розвитку кар'єри та забезпечуючи таких особистостей розширеними можливостями.

Обдаровані випускники шкіл дізнаються про коледжі в два етапи. Перший крок включає в себе збір загальної інформації, а також відвідування коледжів. До кінця 11-го класу, учень повинен вміти скласти список від 10 до 20 коледжів на основі особистих критеріїв. Крок другий включає в себе аналіз і оцінку інформації. Старшокласники повинні бути адаптовані до своїх потреб і бути творчими дослідниками. До середини 12-го класу, випускник школи повинен скоротити свій список до п'яти або шести коледжів, беручи до уваги (а) особисті цінності, інтереси і потреби; (б) різноманітність і діапазон доступних можливостей коледжу; (с) прагматичні аспекти, такі як вартість і відстань, і (г) метод, який використовується в коледжах, щоб вибрати першокурсників (коефіцієнт селективності). Остаточний список повинен включати один навчальний заклад, який, безумовно, прийме саме цього кандидата, другий ВНЗ, приймальні критерії якого знаходяться трохи за межами атестата абітурієнта, і третій або четвертий коледж, який має критерії прийому, що відповідають атестату студента.

Деякі обдаровані старшокласники на вступ тягнуться до найбільш селективних коледжів і університетів, які отримують більше ніж 10 заяв на кожне місце першокурсника. Абітурієнт, який прагне вступити до найбільш селективних коледжів може розраховувати на високо вимоги розгляду заявки. Випускники повинні розуміти, що процес подачі заяви може бути критичним фактором, що визначає прийняття чи відхилення їх кандидатури [2, с. 9-18].

Зазвичай вищі навчальні заклади у США використовують різноманітні критерії прийому майбутніх студентів, і обдаровані абітурієнти не є виключенням. Загальні критерії включають бали за тестування (American College Testing Program/Scholastic Assessment Test), активну участь у позакласних заходах, середній бал атестату (Grade Point Average), цілісність особистості і загальне есе для прийому у коледж. Додаткові критерії, які використовуються в різному ступені, включають спортивні здібності, успадковані переваги (тобто членів сім'ї, які отримали вищу освіту), расу, здатність платити повну плату за навчання, можливість жертвувати гроші навчальному закладу, необхідний склад класу (особливо різноманітність, яка включає в себе расове, географічне та національне розмаїття і різноманіття інтересів в класі), стан здоров'я, суб'єктивна оцінка характеру студента (на основі есе або інтерв'ю), і загальне рішення приймальної комісії. Значення різних чинників змінюється між університетами та їх вимогливістю вимірюється строками прийому (яка залежить як від вимогливості навчального закладу, так і від кількості і типу заявників), вона коливається від 100% (коледжі, які приймають всіх бажаючих) до рівня нижче 10%.

До більшості ВНЗ США абітурієнти можуть подавати заявку про вступ за допомогою Загальної форми заяви (The Common Application), не обмежуючи себе у кількості коледжів та університетів, до яких можна звертатися із документами. Оплата за розгляд документів, як правило, стягується за кожний прийом у кожному ВНЗ, але може бути скасованою на підставі фінансового становища заявника або його родини. Кожен коледж оцінює пакет документів, використовуючи власні критерії, вирішуючи для кожної окремої кандидатури, чи слід надсилати пропозицію про зарахування (і, можливо, фінансову допомогу)

абітурієнту. Система прийому студентів до ВНЗ у США є децентралізованою через те, що кожен коледж має свої власні критерії допуску, навіть при використанні звичайної форми додатка заяви [4].

Хоча процес вступу до ВНЗ США є достатньо стандартизованим, існують альтернативні програми, які можуть дозволити обдарованим випускникам шкіл вступати до обраного коледжу раніше. До таких програм можна віднести програму «Раннього рішення» (Early Decision Program) та програму «Ранніх дій» (Early Action Program).

Раннє рішення про вступ (Early decision) є загальною політикою прийому, яка використовується в коледжах Сполучених Штатів для зарахування першокурсників до студентських бакалаврських програм. Вона використовується, щоб вказати університету або коледжу на бажання кандидата вступити саме до цього навчального закладу. Кандидати, які подають ранню заяву, зазвичай направляють свої папери до кінця жовтня свого останнього року навчання у середній школі і отримують рішення ВНЗ у середині грудня, на відміну від студентів, що застосовують систему звичайної подачі заяви (regular decision), які, як правило, повинні подати свої заявки до 1 січня і отримати їх рішення про їх розгляд до 1 квітня.

Тільки відносно невелика кількість коледжів США пропонують або програму «раннього рішення» (early decision program) або «програму ранніх дій» (early action program). Інші приймають заявки протягом достатньо тривалого проміжку часу, відомого як період зарахування (rolling admission). Програма раннього рішення відрізняється від програми ранніх дій тим, що вона проголошує зобов'язання студента бути зарахованим, тобто, якщо старшокласнику пропонують бути зарахованим за програмою раннього рішення, він повинен відкликати всі інші документи з інших установ і вступити саме до цього інституту. Програма ранніх дій не є обов'язковою, тому студент, який надав документи за цією програмою має право відмовитися від навчання у цьому навчальному закладі. Крім того, програми раннього рішення вимагають від заявників подати тільки одну дострокову заяву, в той час, в залежності від установи, програма ранніх дій може дозволити кандидатам звертатися до більш ніж однієї установи [6].

З метою забезпечення виконання вимог програми «Раннього рішення», абітурієнти повинні заповнювати особливу форму заяви, в якій він підтверджує свої наміри вступити саме до цього навчального закладу. Перед заповненням бланку заяви про ранній вступ, абітурієнт повинен обов'язково звернутися по інструкцію для заявників за програмою раннього рішення до сайту навчального закладу з метою уточнення крайніх строків подачі документів та деталей вимог ВНЗ.

Зверху бланка зазначається назва навчального закладу, до якого подається заява, та крайні строки подачі документів. Далі заявник, має внести до бланку інформацію про своє ім'я, стать, дату народження, адресу та відомості про школу, в якій він навчається. Окрім цього, абітурієнт має зазначити, чи був він учасником процесу раннього вступу до коледжу попереднього року.

В інструкціях від Національної Асоціації Консультування Коледжів про Правила Прийому, які подаються на бланку, йдеться про принципи добросовісної практики. В них зазначається, що «Ранні рішення» є процесом подачі заяв до коледжу, в якому старшокласники беруть на себе зобов'язання перед установою першого вибору (first-choice institution), до яких, якщо їх документи будуть прийняті, вони, безумовно, будуть зараховані. Претендуючи на прийом за програмою раннього рішення, студенти можуть звернутися до інших навчальних закладів, але можуть мати тільки одну заяву, яка була подана за програмою раннього рішення, що очікує свого розгляду. Якщо студенту, який звернувся із проханням за фінансовою допомогою, вона не була запропонована, що робить неможливим його навчання у певному коледжі, студент може відхилити пропозицію прийому і звільняється від зобов'язань про вступ перед установою за програмою раннього рішення. Організація повинна повідомити заявника про прийняте рішення протягом визначеного періоду часу після крайнього терміну прийому документів. Як правило, сплата за розгляд справи, що не повертається у разі відхилення, має бути зроблена до 1 травня. Установа має відповісти на заявки про фінансову допомогу разом із надісланням пропозиції про прийом до навчального закладу. Деякі установи, що проводять приймальну кампанію із використанням програми раннього рішення, можуть обмежити студентів у поданні

документів за іншими програмами. Установи мають чітко сформулювати свою політику в договорах про раннє зарахування за програмою раннього рішення.

Якщо заявник отримує повідомлення про своє зарахування до коледжу за програмою раннього рішення, він повинен негайно відкликати усі інші заяви, що були подані до інших коледжів та університетів, і не звертатися із проханням про зарахування до будь-якого іншого університету в будь-якій країні світу. Якщо кандидат на вступ за програмою раннього рішення потребує фінансової допомоги і заявив про це, то йому не потрібно забирати інші заяви, поки він не отримає повідомлення про фінансову допомогу від того навчального закладу, до якого він звернувся як учасник програми раннього рішення. Далі у бланку заяви абітурієнт своїм підписом підтверджує свої наміри стати учасником вступної кампанії за програмою раннього рішення та те, що він розуміє свої права та обов'язки відповідно до процесу раннього прийняття рішень. Він також погоджується на право навчального закладу, до якого його приймають за програмою раннього вступу, оприлюднити ім'я претендентів на навчання. Підпис консультанта старшої школи (the counselor) підтверджує той факт, що він порадив заявнику дотримуватися зобов'язань програми раннього рішення, що були описані вище. Підпис одного з батьків або опікуна підтверджує його наміри подбати про те, щоб заявник дотримувався зобов'язань програми раннього рішення, що були описані вище. Біля кожного підпису обов'язково зазначається дата заповнення бланку [5].

Зростаюча популярність програми, яка дозволяє вступити до навчального закладу раніше загальнонавчальних строків, містить в собі переваги для тих студентів, які стовідсотково впевнені у своїх академічних результатах та у своєму виборі коледжу, незалежно від того, яку саме фінансову допомогу вони можуть отримати в інших закладах. Усвідомлення свого раннього зарахування до коледжу також може позбавити обдаровану особистість від стресу, пов'язаного із необхідністю звертатися до декількох установ із заявами, та збільшує кількість часу, відведеного для студентів на планування свого нового життя в конкретному коледжі [3, р. 10-12].

Висновки. Розглянувши стандарти вступної кампанії до вищих навчальних закладів США, можна зробити висновки про те, що: 1) не існує окремої системи відбору обдарованих студентів до ВНЗ; 2) не спостерігається висунення окремих вимог до обдарованих випускників шкіл у процесі подання документів про зарахування до коледжу, окрім заповнення додаткових заяв, в яких зазначаються особливі досягнення кандидата (наприклад, творчі, спортивні, академічні і т.ін.); 3) кожен вищий навчальний заклад США має право розробляти власні критерії прийому та вимоги до кандидата, саме тому існує особистісний підхід у розгляді заяви кожного абітурієнта; 4) в Америці існує особливий досвід підготовки обдарованої особистості до вибору коледжу (6-річний процес визначення навчального закладу; 5) використання особливих ранніх програм вступу (Early decision/ Early Action Programs) дозволяють обдарованим студентам, які прийняли своє рішення щодо ВНЗ, не втрачати час та вступати раніше.

Отже, критичне осмислення провідного американського досвіду дає можливість реформувати вступну кампанію в Україні, розробивши окремі вимоги до вступу обдарованих старшокласників до ВНЗ, та чітко визначити пріоритети, що спрямовані на стимулювання найбільш талановитих студентів до навчання упродовж всього життя.

ЛІТЕРАТУРА

1. Портрет США. Многоплановая система образования. Електронний ресурс. Режим доступу: <http://www.infousa.ru/society/portrait/ch6.htm>
2. Berger, Sandra L. (2006). College planning for gifted students: choosing and getting into the right college. Reston, VA: The Council for Exceptional Children. Prufrock Press Inc.- p. 9-18.
3. Christopher Avery, Andrew Fairbanks, Richard J. Zeckhauser (2004). The Early Admission Game: Joining the Elite. Harvard University Press.- p. 10-12.
4. The Common Application. Complete First-Year Application Packet. Електронний ресурс. Режим доступу: <https://www.commonapp.org/CommonApp/DownloadForms.aspx>

5. The Common Application. Early-Decision Agreement For Spring 2013 or Fall 2013 Enrollment. Электроний ресурс. Режим доступа: https://www.commonapp.org/CommonApp/Docs/DownloadForms/2013/2013EarlyDecision_download.pdf

6. Early-Decision Programs. ERIC Digest. Электроний ресерс. Режим доступа: <http://www.ericdigests.org/2003-4/early-decision.html>

Рецензент: д. пед. н., доц. Щербяк Ю. А.